

УДК 796+13+36

Л.А. Шеремет,

кандидат філософських наук, доцент,
докторант Інституту вищої освіти НАПН України

СПОРТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СТРУКТУРНА СКЛАДОВА ДУХОВНОГО ЖИТТЯ СУСПІЛЬСТВА

Автор розвиває думку, що спорт, як невід'ємний елемент духовного життя суспільства, дозволяє додати високий ступінь напруження суперечності між устремліннями творчого духу і відповідними соціальними реаліями. Спорт є областю людської культури і має відношення до духовного життя, якщо він виявляється залученим до мистецтва, життя, філософії і науки. Отже, спорт лише в тому разі виступає передумовою духовного розвитку суспільства, якщо в цьому суспільстві посилюється етичний дух і на перше місце виходять інтереси розвитку окремої особи, яка за великим рахунком є «особа», що змістовно перевершує просто суб'єкт.

Ключові слова: спорт, духовне життя, спортивне мистецтво, соціальні цінності, суспільство.

Надзвичайно важко досліджувати духовне життя і простежити сплетіння окремих ниток, що його утворюють – «морально-філософських мотивів та ідей; тут можна наперед розраховувати лише на приблизну точність»[6, 81]. Певні ідеї, що виникли в голові тієї чи іншої людини, починають жити в суспільній свідомості. Адже перш ніж та чи інша ідея стане предметом суспільного попиту, вона, звичайно, вже дала відповідь на який-небудь духовний запит мислячих людей. Суспільна свідомість являє духовну культуру суспільства і людства. Причому це не тільки ідеї про суспільне життя, а й ідеї суспільства про світ у цілому (в тому числі і про себе самого).

Людина стає духовною, коли досягає себе. «Весь розвиток духу є не що інше, – пише Гегель, – як піднесення самого себе до своєї власної істинності, і так звані сили душі не мають ніякого іншого, сенсу, крім того, щоб бути ступенями цього піднесення духу»[2, 13].

Здатність до спортивної діяльності є не тільки духовною, але й душевною силою, здатність людини перевершувати масштаби свого власного завдання, виходити за межі можливої рухової і душевної активності, але при цьому залишатися, або краще сказати, зберігати свою приналежність до роду людського. Завдяки цій самоосвіті дух і виступає як істинна, жива й органічна єдність.

Необхідно зауважити, що в силу того, що суспільство є суб'єкт-об'єктна реальність, суспільне буття і суспільна свідомість як би «навантажені» один одним: без енергії свідомості суспільне буття виявляється статичним і руйнується. Звідси розуміння спорту як феномена, спрямованого на творче підсилення до виходу за межі можливого тілесного і духовного досвіду, збагачує суспільне й особисте життя в тому плані, що це життя стає наповненим енергією, а суб'єкт-об'єктні взаємодії стають інтенсивнішими, так що виникає розвиток.

Людину завжди бентежить невідповідність між стрімким польотом духу в майбутнє і відносній повільністю розвитку суспільного буття: (мова насамперед йде про його основу – економіку). Відразу ж зауважимо, що коли сучасні автори говорять про комерціалізацію спорту, то тут ховається одна дуже важлива суперечність. Спорт в силу своєї природи долає прагматичний дух; разом з тим його комерціалізація не тільки зупиняє всяке персональне, творче зусилля спортсмена, а й переводить спорт зі сфери героїчного і унікально-творчого в межі повсякденності, коли масовість спорту, як і науки, мистецтва призводить до втрати всього самобутнього і достовірно-оригінального.

Відомо, що будь-яке майбутнє часто малюється як певний соціальний ідеал, і не доводиться дивуватися, що виникає невідповідність, яка не задовольняє інтереси творчо шукає духу по відношенню до готівкової соціальної дійсності. Це відбувається тому, що фермен-

ти, що викликають перетворення останньої, творчому духу вже перестали відповідати.

У даному відношенні викликає інтерес дослідження взаємин спортивного мистецтва (як особливої діяльності) і суспільства. Останнє можна уявити як взаємодію людей і соціальних інститутів. Система соціальних інститутів, що організують і регулюють процеси створення, збереження і споживання здобутих спортивних результатів, в кожному суспільстві різноманітна. У неї входять органи, які розробляють стратегію і здійснюють політику у сфері спортивної культури; сюди ж відносяться відповідні громадські та державні утворення (всілякі спортивні установи, спілки, редакції, об'єднання, спортивні федерації з видів спорту, конкурсні комітети та журі, система спортивної освіти).

Спортивні досягнення, поряд з обслуговуючими спортсменів соціальними інститутами утворюють сферу спортивної культури.

У кожному суспільстві функціонують соціально адаптовані і неадаптовані форми спортивної творчості, що виступають як «чуже», що не прийняте колективом. Між освоєним і неадаптованим виникає напруга. Такого роду «зазор» між всією повнотою спортивного життя і тими формами, які допускає соціум, є наслідок співіснують в суспільстві різних соціально-психологічних і світоглядних орієнтацій.

Так чи інакше, але суспільство змушене вступати в контакт і реагувати на те, що, на думку його соціальних інститутів, виступає в якості спортивного чужого світу. Бажання рахуватися з тим, що в даний момент суспільство не розділяє, є ознака зрілої культури, що володіє набором способів вдосконалення самої себе. Спортивне мистецтво виступає, як правило, джерелом духовного неспокою, що порушує гармонію існування, розбиває соціальний гомеостаз (встановлену рівновагу між елементами соціального цілого). Суспільства різних типів задають певну норму відношення до нових спортивних віянь у мистецтві. В одних випадках дана норма не має імперативного значення, а в інших – пов'язана з досить жорсткою регламентацією спортивних смаків і пристрастей.

Еквіваленти між суспільним станом і спрямованістю спортивної творчості дослідники намагалися виявити здавна. Труднощі даної проблеми пов'язані з невиразним розумінням механізмів взаємозв'язку соціального та спортивно-мистецького. При цьому виникають наступні питання: чи може негативна енергія суспільних протиріч перетворюватися в спортивно-продуктивну енергію? Чи здатні спортивні досягнення, пройняті духом перевершення самого себе, приводити до оздоровлення суспільної атмосфери?

Зауважимо, що бувають ситуації, коли той або інший тип соціальних зв'язків і умов виступає найважливішим компонентом, що визначає продуктивність або непродуктивність художньої діяльності. Повноцінно творити може лише людина, що задовольнила свої елементарні потреби. Однак тут виникає погляд на спортсмена тільки як на транслятора того суспільного стану, який він спостерігає. Поза увагою залишаються креативні можливості спортсмена, можливість його виходити за межі даного світу, діяти і бачити далі й глибше своїх сучасників.

Багаторазова інтенсифікація спортивного життя в XX і XXI століттях, розвиток художніх форм засобів масових комунікацій, формування інтерперсональних відносин породжують зростаючий інтерес до проблематики філософії мистецтва та спорту.

В даному відношенні спортивне мистецтво виражає собою прагнення і настрої даного суспільства. Просуваючись по даному шляху, можна поставити питання про пошук опосередкованих зв'язків між соціальною психологією і способами художньо-спортивного вираження різних епох. З того часу, коли спортивне мистецтво розлучилося з міфопоетичною свідомістю в якості своєї безпосередньої та спонтанної основи, але вже не виступає єдиним чинником формування духовної картини світу, притримує свої міфопоетичні та міфомузичні прийоми в запасі, використовуючи їх з метою досягнення тих чи інших бар спортивно-художньої виразності.

Дух спорту, втілений у мистецтві, повинен повернути самого себе, повинен підкреслити себе, викривши свою ілюзорність в широкому сенсі цього слова. Однак це можна зробити, лише звернувшись до принципово нових прийомів спортивного творчості. Такі прийоми повинні виявити істинне обличчя людини, що стоїть на порозі духовної прірви, людини в момент свого падіння.

Вразливість класичного спорту, що переважає в сучасному творчому житті спортсмена, полягає в тому, що він не здатний протистояти суспільству. Але ж колись саме позиція протистояння становила субстанцію індивідуума. Тепер же, коли дане протистояння поступово зникло, спортивне мистецтво стає відповідальним за те, що людина втратила свою індивідуальність. У індивідуума більше немає свого змісту, яке робило б його законним опонентом несправедливого суспільного цілого.

Роздум над соціальними функціями спортивного мистецтва приводить нас до переосмислення його загальної природи. Сучасне соціальне життя, його аналіз, приводить нас до того висновку, що катарсис класичного спортивного мистецтва як можливість очищення через співпереживання трагічної спортивної дії, як можливість отримання задоволення виступає в якості перешкоди на шляху соціального впливу спортивного мистецтва. Сучасний спортсмен, як художник, повинен домогтися того, щоб людина опинилася духовно стурбованою станом своєї повсякденності, свого прагматичного духу. З цієї причини, найімовірніше, слід вітати такі спортивні прийоми, які не тільки не викликають стану катарсису, а, навпаки, «вибивають» людину з колії, нейтралізують почуття емоційного задоволення, порівнянного з почуттям безпеки і комфорту. Нові спортивні прийоми покликані не тільки не надати людині духовну рівновагу, а, навпаки, порушити її, підірвати рутинну і монотонну колію існування, змусити людину відійти від вузько-прагматичних колізій власного життя.

Сучасне спортивне мистецтво може і повинно цілком виразно звертатися до соціальної проблематики. Спортсмен може і повинен бути не тільки майстерним діячем, але і мислителем, здатним створювати образ відповідального індивіда, мислення якого регулюється системою моральних, або інституційних норм. Безумовно, трагічні колізії, що сталися з людиною в наш час, втілюючись у різних формах мистецтва, не могли не надати і зворотного – продуктивного – соціально-художнього впливу. Даний вплив не очевидний, він – не прямий, а контекстуальний, так чи інакше формує внутрішні установки людини, її глибинні смисложиттєві позиції.

Населення завжди так чи інакше «фільтрує і перетворює в своїй свідомості все, що виходить від соціально ангажованих форм пропаганди. Людина всіляко прагне захистити себе від маніпулювання ззовні, зберегти цілісність і повноту буття, намагається шукати і знаходити непорушні цінності, що додають сенс її існуванню. У боротьбі з масованим потоком стереотипної та просто пропагандистської продукції перемагає те, що соціологи називають «точка зору життя» – переваги та інтуїції природної людини, що протистоїть обманним цінностям цивілізації» [3, 224]. Виникає парадоксальний висновок: при несвободі спортивне мистецтво плодоносило, при свободі ж це мистецтво мовчить.

Спостереження за сучасним спортивним процесом показують, що на спортивну творчість благотворний вплив робить, так звана, продуктивна напруженість, яка існує між соціальними інститутами (в тому числі і освітою) та мистецтвом. Практика показує, що якщо в суспільстві існує розрив між суцільним і належним, між ідеальним і реальним, а не тоді, коли цензурна напруга спала й деідеологізація соціальних відносин повідомляє свою рівновагу спортивному мистецтву ззовні, то відкривається широкий простір для спортивних досягнень, заворушень, яскравих художніх опозицій.

Нам думається, що певна ступінь внутрішньої напруженості в структурі відносин ідеального і реального, офіційного і внутрішньо-людського певною мірою була необхідна для того, щоб спортивне мистецтво було здатне на своїй території створювати особливі смисли і свою мову.

Разом з тим було б неправильно зводити все різноманіття стимулів спортивного мистецтва радянської епохи до механізму продуктивної напруги. Неузгодженість дійсності й ідеалу спонукала не тільки до критики дійсності, а й до пристрасного твердження краси величного та захоплюючого ідеалу [2, 224]. Соціальний час в надії на ідеал повертається не назад, а наповнюється як обіцянка, що виконується з плином часу. У цьому плані спортивне зусилля є те, що починається як ранок. Спорт є чимось свіжим, що вступає в культурне життя, що проганяє ніч, є те, що знаходиться в майбутньому, за межами сьогоденного дня. Він пов'язаний з оновленням життя.

Суспільство, що відвернулося від спорту, відстає від справжнього дня. І незважаючи на зростаюче нівелювання цінностей, серед нас ще живуть люди – представники типів різних століть. У них ставлення до спорту визначається тією епохою, з якою вони себе співвідносять. Адже одні «приходять» в цей світ занадто рано, інші – занадто пізно. Людина – це не тільки продукт економічної епохи, а й епохи духовної, володіння якої поширюються далеко за межі теперішнього часу. Духовний час, час духу ще необхідно осмислити і «вписати» в існуючу картину освіти.

Так, одним з функціональних законів системи освіти сучасного трансформованого українського суспільства є очевидна неможливість функціонування системи освіти лише цілком на ринкових принципах.

Спеціальний механізм адаптації ціннісної системи до ринкового середовища та ефектної діяльності в ній полягає у забезпеченні фінансування через бюджетні та позабюджетні джерела, можливості отримання якісної освіти всіма членами суспільства, хто бажає та має відповідні здібності.

Отже, функціональні закони соціального розвитку ціннісної системи – це закони, що визначають соціальну діяльність учасників освітнього процесу: педагогічних працівників, тренерів, учнів, спортсменів та їхніх батьків, організаторів системи освіти, інститутів державної влади, що здійснюють керівництво та координацію діяльності системи освіти.

Дані закони формуються природним ходом розвитку всієї освітньої системи, будучи результатом цілеспрямованих дій багатьох його суб'єктів в різних ситуаціях, а порушення сформованих в системі освіти закономірностей загрожує серйозними, іноді й необоротними соціальними витратами.

Таким чином, відбувається зміна характеру і статусу цінності «хороша освіта» в ієрархії цінностей. З розряду фундаментальних вона переходить в інструментальний, набуваючи суто прагматичне, утилітарне значення і втрачаючи самоцінність.

Узагальнюючи сказане, можна помітити, що духовна, творча діяльність людей визначає дійсність такою мірою, що вона вже відмовляється пов'язувати з нею як б то не було поняття розумної дійсності. Дух не сприймає її; він спрямовується до нових висот, а дійсність продовжує побічно зберігатися і «в силу своєї бюрократично-незграбної, мертвої схоронності сліпо відстоювати право на своє існування. Це обумовлює гостру суперечність між прагненнями творчого духу і відповідними реаліями» [4, 639].

Спорт, як невід'ємний елемент духовного життя суспільства, дозволяє надати високий ступінь напруження даного протиріччя. Адже спортивна діяльність, як і діяльність художника, композитора, вченого, поряд з метою, результатами та іншими своїми системотворчими елементами найбільш за все пов'язана з самим «характером» здійснення дій. Спортом може займатися далеко не кожен, але якщо спортивне мистецтво втрачає свою роль у суспільстві, свою моральну або розумну силу, то воно виявляється спрямованим не на відтворення, а на руйнування суспільного життя. Якщо в спорті зростає чуттєва компонента, тобто спорт починає орієнтуватися на видовище, то він виявляється нездатним позбавити світ від конфліктів і катастроф. Почуття є «виявлення немочі в Я» [5, 293]. Тому лише той спорт облагороджує світ, рятує його від духовного і соціального розпаду, який орієнтується на розумне, а не на егоїстично-чуттєве начало. Тільки в даному випадку спорт може звільнити людей від небезпечних ілюзій та утопій, тверезо поглянути в обличчя дійсності, виявити конструктивні суперечності, в результаті яких відбувається розвиток.

Слід, на наш погляд, чітко відрізнити протиріччя, які дійсно є рушійною силою розвитку, від протиріч, породжених в результаті непродуманих, суб'єктивістських, вольових рішень, порушення логіки, функціональних законів розвитку тієї чи іншої системи суспільного організму. Ми вже мали можливість переконатися в тому, що несвоєчасне вирішення протиріч, викликаних помилковою політикою, призводить до застою, стагнації, а пізніше кризи і навіть деградації деяких підсистем структури суспільного життя, а в певних випадках і всієї структури.

В системі ціннісної ієрархії суспільства і окремої людини існують так звані основні, базові цінності, які є стрижневими в будь-якій сфері людської діяльності. До таких базових цінностей можна віднести освіченість, чесність, працьовитість і т.д.

Глибинна сутність працьовитості укладена в системі суспільних потреб. Своєрідність осіб, зайнятих спортивною діяльністю, охоплює їх потреби в них самих. Можливість їх задоволення закладена тут в суспільному зв'язку, що представляє собою те загальне надбання, звідки всі отримують задоволення. У своєрідності потреб у спортивних заняттях всезагальне, мабуть, дає про себе знати в тому сенсі, що розум примножує їх до невизначено великого числа (в даний час величезна кількість видів спорту ще більш збільшується); разом з тим множаться і засоби для задоволення цих різних потреб. Тим самим збільшується абстрактність праці спортсмена. Ця праця, робиться все більш абстрактною, тягне за собою, з одного боку, легкість рухів і збільшення числа перемог, а з іншого – обмеження яким-небудь одним умінням і тим самим безумовну залежність від суспільного зв'язку. Само вміння стає внаслідок цього чисто механічним.

Суспільство рухається вперед в своїх діях за допомогою сил, накопичених всієї попередньої історією. Кожен новий зліт думки здійснюється зі стартового майданчика, побудованого нашими попередниками. Суспільна свідомість не позаособистісна, а надособистісна. «Загальна свідомість, дух певного народу є субстанція, акциденцію якої представляє собою свідомість окремої людини» [1, 53]. Нам думається, що в ідеї «трансцендентального суб'єкта» класиками німецької філософії – Кантом, Фіхте, Гегелем – діалектично «вгадано не стільки поняття суспільної свідомості, скільки інтерперсонального зусилля, що народжується в результаті зіткнення різних позицій, зусилля, що приводить до переростання спорту в факт культури.

В зв'язку з цим можна, мабуть, говорити про спорт як галузь людської культури. Спортивне мистецтво, інші види мистецтва, життя й наука знаходять єдність тільки в особистості. Іншими словами, спорт має відношення до духовного життя, якщо він виявляється залучений до мистецтва, життя, філософії та науки. Людина, що потрапила в спорт, повинна відповідати за це своїм життям, щоб все пережите й зрозуміле не залишилося надієвим в ній. «Але з відповідальністю, – пише М.М. Бахтін, – пов'язана й вина. Не лише понести взаємну відповідальність повинні життя й мистецтво, але й провину один за одного. Поет повинен пам'ятати, що в вульгарній прозі життя винна його поезія, а людина життя хай знає, що у безплідності мистецтва винна її невимогливість і несерйозність його життєвих питань» [1, 53].

Спорт, як синтез мистецтва і думки, мистецтва рухів і філософії, є те, що служить благу людей або що у своїй сутності гуманістичне. Без гуманізму і духовності немає істинного спорту.

Анітрохи не принижуючи можливості висоти людського духу, самої єдності природи і духу, можна сказати, що більшість народу будь-якої держави більше цікавить те, що може бути корисним і надійним саме в повсякденному житті. Справами науки, філософії, мистецтва, політики займається відносно невеликий відсоток людей в будь-якому суспільстві. Крім того, і вони більшу частину свого часу так чи інакше живуть в стихії буденного життя. «Звичайний» не «обивательський» або «неповноцінний». В даному понятті відбитий об'єктивно існуючий і необхідний, наповнений великим життєвим змістом рівень суспільної свідомості. При цьому буденна свідомість володіє такою не властивою теоретичним формам якістю, як повнота і цільність відчуття життя.

У даному відношенні спортивні заняття – не прерогатива переважної меншості людей (згідно з даними нашого дослідження, 8,5% опитаних студентів займаються в спортивних секціях, а 24,4% хотіли б мати безпосереднє відношення до спортивних заходів), а невід'ємна риса способу життя, повсякденного світу багатьох осіб, які хотіли б опиратися на логіку здорового глузду. Природно, що встановлений відсоток є більш високим, якщо під спортивною діяльністю розуміти і заняття звичайної фізичною культурою, що не вимагає особливо підвищеної тілесної (фізичної) і духовної напруги.

Необхідно відзначити, що цілісність свідомості спортсмена – це один з головних показників його життєстійкості. Його свідомість ближче до безпосередньої дійсності, до строкатого потоку життя. Тому в ньому повніше відображена специфіка ситуації з усіма її конкретними деталями і смисловими нюансами. Повсякденний світ спортсмена може виступати в якості первинної форми розуміння суспільством соціального і природного світу. Адже тілесне, душевне і духовне «Я» спортсмена знаходиться в діалектичній єдності.

На фізичне і духовне життя спортсмена впливають громадська думка і чутки. Люди схвалюють або засуджують ті чи інші явища спортивного життя, що входять у компетенцію громадськості. Останнє слово завжди залишається за суспільною думкою. Ставлення мас до спорту – ось єдине мірило, за яким можна судити про ступінь його життєвості. У суспільній думці не обов'язкова єдність, фактично завжди є різноманітність думок, поглядів і оцінок.

Джерелом громадської думки про спорт і фізичну культуру громадян служать різні канали масової комунікації, насамперед преса, радіо, телебачення, а також різні чутки, форми колективного та індивідуального досвіду, виражені в тих чи інших видах соціальної інформації. Остання впливає на стан спортивною культури. Інформація, що формує громадську думку, переломлюється через призму особистого досвіду людини, включаючи сюди і соціокультурний досвід. Чим більш демократичний суспільний лад, тим більше можливість впливу громадської думки на вирішення внутрішніх і міжнародних проблем, на вирішення проблеми формування фізичної культури і спорту.

Як і багато іншого в світі людей, спорт, займаючи досить важливе місце в житті людини, ніколи не самотяжів, не був спортом заради спорту. Усвідомлювалось це чи ні його шанувальниками і суб'єктами, але спорт завжди був націлений на щось інше, наприклад, на чуттєве задоволення, опосередковане відношення людини до тіла і душі, міркуваннями престижу і вигоди і т.д. У всі часи, а особливо в епохи свого розквіту (Давня Греція і наш час) спорт являвся виразом життєлюбства, символом цінності цього світу, «святою тлінністю», взагалі визнанням важливості для життя тілесного розвитку, розваги, задоволення.

Буденність поглинає людину; остання втрачає свою автентичність та індивідуальність. Ці тисячі індивідів безособові, маса, натовп самотніх, порожнеча, яка не знає чим себе заповнити. Інстинктивно намагаючись повернути і зберегти хоча б свою індивідуальність, людина шукає сферу, в якій він не тільки б скрасила своє життя розвагою, але й відчув би свою значимість, міг би стати «суддею» чужих діянь.

Обиватель нездатний на творчість, занадто боягузливий для «пригод». Він тяжіє до видовищ, та надто пасивний в них. Будучи глядачем спортивних видовищ, він більш активний психологічно, «залучений в процес»; спорт стає для нього не тільки легкою розвагою, що не вимагає особливих інтелектуальних і фізичних зусиль, але і пристрасною, екстазом, знаком його, обивателя, значущості. Тут він, глядач є замовником, оцінювачем, так би мовити, «законодавцем мод». Він емпатує, живе чужим життям, чужими досягненнями. А оскільки є попит, є й пропозиція: виникає ціла система «громадського спорту», спорт отримує державне, політичне значення, перетворюється в особливий світ у світі, стає сферою професійної діяльності, особливих відносин і суперечностей, сферою вигод, бізнесу. Це вже справжній монстр, що живе за рахунок обивателя. Обиватель ж, втомлений від праць і життєвих конфліктів, з'їдений нудьгою, знаходить в спорті віддушину: спорт перетворюється на видовище, якимось урізноманітнює життя, стає побутовою пригодою й святом. Позбавлений фізичного задоволення, пов'язаного з самим виконанням спортивних ролей, спортивний глядач компенсує це відсутність наявності задоволення чисто душевного, психічного. Ось чому чим нудніше життя обивателя, тим стає популярнішим в народі громадський спорт.

Звичайно, нерозумно сидіти і споглядати чужі досягнення, переживаючи їх як свої власні й майже не піклуючись про власний фізичний розвиток. З боку спортсменів відбувається їх спокушання: спорт вже стає засобом для отримання прибутку (престиж і слава, гроші). Громадський спорт до того ж здійснюється у формі змагальності: може мати місце згуртування окремої спортивної групи і разом з тим виникають відносини конкуренції індивідів і груп; взаємні образи та обмеження, агресивна поведінка і т.п. Умовності спортивного етикету, спортивної моралі часто лише вказують на наявність фальші, двозначності. Спортсмена зобов'язують перемагати – інакше його чекають різного роду неприємності (наприклад, позбавлення деяких матеріальних благ, падіння престижу). Це стимулює, у свою чергу, вміння і разом з тим налаштовує індивідів і групу проти суперників, служить джерелом мало не націоналізму: поразка українських спортсменів сприймається як маленький «кінець світу», образу нації, поразка України в її протистоянні іншим націям. Те, що є національним престижем, насправді є вираз національного чванства. Зокрема, те,

що спортсмена зобов'язують бути «найкращим»; змушує його використовувати нечесні прийоми, вживати допінги і т.д.

До масового, суспільного спорту ставляться дуже серйозно, не як до гри, де важливий момент свободи. Спорт стає офіційним, бюрократизується, з нього йде творчий дух, душа. Він стає тим же, що й масова культура – сурогатом справжнього спорту – насамперед у сенсі міжлюдських відносин. Суспільний спорт стає ідолом, аморальністю, неврозом, односторонністю, задоволенням егоїзму мас. Звичайно, в цій сфері не все так погано, але негатив все ж переважає. Установка на «перемогу будь-якою ціною» перетворює саму перемогу в задоволення амбіцій. Громадський спорт є, як уже зазначалося, діяльність не самоцінна, а виступає для чогось іншого. Це «інше» – не тільки слава і матеріальні вигоди, але і – в моральному аспекті – сама особистість. Але в той же час сама «справа» здається такою значущою, що особистість губиться в ньому, стає всього лише її «слугою».

Звичайно, спортивні «зірки» сприймаються як особистості. Та тут цінна не сама особистість, а її спортивні вміння та досягнення, особистість уже функція діловодства, елемент системи, зобов'язаний грати за її правилами. Для спортсмена чиста радість від спортивного дійства завжди сполучається з більш зовнішніми міркуваннями й переживаннями, – щодо престижу і т.д. Необхідність перемоги тримає спортсмена у вічному напруженні. Якщо він переміг, то далі він повинен побити свій же рекорд і грати в свою гру ще краще: якщо він перебуватиме на одному рівні вміння та досягнення, то його «обженуть» інші спортсмени. Досягнення не тягнуть спаду зусиль. Організм швидко зношується, негативних переживань стає все більше.

Хочеться вказати також на одну з корінних проблем «великого спорту». Спортивне життя нескінченно рухається від одного рекорду до іншого, до більшого. Але як би не були величезні природні можливості й ресурси людського організму, вони мають свої межі. У підсумку виникає потреба в штучній стимуляції, в допінгах, виникає проблема «наркоманії» серед спортсменів. Людина під дією стимулятора вже ніби стає «надлюдиною». Заміна природного на штучне, причому заміна таємна, не тільки – обман громадськості, не лише згубне руйнування власного організму заради миті успіху; сама ідея спорту при цьому втрачає сенс. Адже спорт – це демонстрація саме природних можливостей і умінь індивіда або індивідів в колективі. Те, що дають спортсменові препарати – не його власне буття. Він бажає «здаватися», а не «бути». Це – аморальна дія, повне припинення духовного життя, зосередження на престижі: спорт вже не справа життя, а просто насолода й подолання труднощів силою волі й м'язів; він перетворюється на засіб для власного самозвеличення. Особистість тут стає цінніше «справи», але це особистість ница, егоїстична, аморальна, не здатна вже робити свою «справу» без обману і штучних стимуляторів.

Деградація особистостей в спорті є деградація самого «великого спорту». Причому в цьому випадку збільшується значення грошей, залежність спортсмена від грошей. Допінги купуються – і за великі гроші. Торгівля препаратами, стимуляторами, допінгами – цей чорний бізнес для безлічі людей – стає більш значимий самого спорту: спорт і нажива настільки тісно стикаються один з одним, що в результаті ми отримуємо своєрідних «сіамських близнюків».

Деякі спортсмени під дією стресу, щоб зняти напругу, вживають і алкоголь, і звичайні наркотики. Причому сама система, сам спортивний світ негативно впливає на суб'єкт. Спорт часто виявляється втечею від одноманітності й порочності побуту в однаковість і порочність спортивного співтовариства. Віддаляючись від традиційних релігій, спорт сам стає своєрідним культом, релігією. Але будь-який культ шкідливий. Спортивний культ сьогодні швидко перетворюється в культ наживи, зазнайства, показухи, аморального ставлення до дійсності й до власної справи. Тим самим руйнується сама основа інтерперсональних відносин – моральність. У цьому плані сьогодні необхідна не мобілізація по досягненню найвищих рекордів, а професіоналізм, як основа гуманітарної культури, що допомагає реалізувати сутнісні сили людини. Тим самим буде обмежена і суб'єктивність, яка поставила цивілізацію на грань існування. Адже вступаючи в діалог з чистішею позиції, ми тим самим обмежуємо свою суб'єктивність дії.

Література:

1. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / М.: Искусство, 1979. 423 с.
2. Гегель Г.В.Ф. Энциклопедия философских наук. В 3 т.: Т. 3. – Философия духа. –М. Мысль, 1977. – С.13.
3. Кривцун О.А. Эстетика: Учебник. – 2-изд., доп. – М: Аспект-Пресс, 2001. – С. 224.
4. Спиркин А. Философия М.: Гардарики, 2005. – 639 с.
5. Фихте И.Г. Сочинения. В 2-х томах. Т.1. – СПб.: Мифрил, 1993. – С.293.
6. Франк С.Л. Духовные основы общества. – М.: Республика, 1992. – С 511.

Шеремет Л.А. Спортивная деятельность как структурная составляющая духовной жизни общества

Автор развивает мысль, что спорт, как неотъемлемый элемент духовной жизни общества, позволяет добавить высокую степень напряжения противоречия между устремлениями творческого духа и соответствующими социальными реалиями. Спорт является областью человеческой культуры и имеет отношение к духовной жизни, если он оказывается вовлеченным в искусство, жизнь, философию и науку. Итак, спорт только в том случае выступает предпосылкой духовного развития общества, если в этом обществе усиливается этический дух и на первое место выходят интересы развития отдельной личности, которая по большому счету является «лицом», которое содержательно превосходит просто субъект.

Ключевые слова: спорт, духовная жизнь, спортивное искусство, социальные ценности, общество.

Lubov Sheremet. Sport activity as a structural component of spiritual life of a society

The author develops the idea that sport as inalienable element of spiritual life of a society allows to add the high degree of tension of contradictions between rushes of creative spirit and appropriate social realities. Sport is the sphere of human culture and has relations to spiritual life, if it is found to be involved in art, life, philosophy and science. So sport projects premise of spiritual development of a society only in the case if in this society ethic spirit is strengthened and at the first place we see the interests of development of a personality who mainly is a person that contently surpasses a simple subject.

Key words: sport, spiritual life, sport art, social values, society.